

Streszczenie pracy doktorskiej

„Państwo i prawo w myśli Bohdana Kistiakowskiego”

Praca doktorska poświęcona jest poglądom Bohdana Kistiakowskiego – ukraińskiego filozofa prawa oraz socjologa – na prawo oraz państwo. Bohdan Kistiakowski (1868-1920) zasłynął przede wszystkim jako badacz zajmujący się zagadnieniem metodologii nauk prawnych oraz nauki o państwie.

W pracy dokonany został opis oraz rekonstrukcja poglądów Bohdana Kistiakowskiego. Dokonanie tego zabiegu było konieczne, ze względu na brak odpowiedniego opracowania w języku polskim. Kistiakowski jest postacią wartą uwagi ze względu na próbę stworzenia własnej, autorskiej koncepcji metodologicznej nauk prawnych, rozważania związane z tzw. świadomością prawną rosyjskiego społeczeństwa, stworzenie własnej koncepcji państwa prawnego oraz liczne rozważania z zakresu nauki o państwie. W pracy doktorskiej podjęta została próba weryfikacji następujących tez:

- 1) W kontekście dorobku Bohdana Kistiakowskiego mówić można o istnieniu myśli dot. państwa i prawa ale jeszcze nie doktrynie.
- 2) Jego koncepcja ogólnej nauki prawa nie jest koncepcją skończoną; odnosi się głównie do metodologii nauk prawnych.
- 3) Jego koncepcja państwa zainspirowana jest myślą niemiecką, jednak stanowi oryginalny, autorski projekt, wynikający z własnych rozważań natury metodologicznej.
- 4) Poglądy Kistiakowskiego dotyczące metodologii nauki o państwie są przedłużeniem jego poglądów na metodologię nauki o prawie i również państwo zaleca on badać za pomocą metody pluralistycznej.
- 5) Jego myśl dotyczącą państwa i prawa należy rozpatrywać w kontekście zapewnienia odpowiednich warunków do rozwoju kultury ukraińskiej oraz zapewnienia przedstawicielom tego narodu jak najlepszych warunków życia zarówno w sferze ekonomicznej jak i duchowej. Zapewniać to miał socjalistyczny ustrój gospodarczy.
- 6) Socjalizm w myśli Bohdana Kistiakowskiego jest konsekwencją jego poglądów na wolność jednostki oraz chęci odpowiedniego zabezpieczenia praw człowieka. Z tego

też względu, pomimo socjalistycznych poglądów na organizację ustroju społeczno-gospodarczego, Kistiakowskiego wciąż można nazywać liberałem.

- 7) Bohdan Kistiakowski nie dał rady w pełni wykorzystać swojej metodologii nauk w ramach swojej pracy naukowej ze względu na przedwczesną śmierć.

Praca doktorska składa się z 5 rozdziałów. W pierwszym z nich przedstawiono specyfikę liberalizmu w Rosji. Jest to bardzo ważna kwestia, rzutująca na dalszy odbiór pracy oraz weryfikację jednej z tez. Rosyjska tradycja liberalna znacznie różni się od europejskiej. Można w niej znaleźć treści, które mogą się wydawać z perspektywy europejskiej sprzeczne z intuicyjnym rozumieniem słowa liberalizm. Następnie, wskazany został aktualny stan badań dot. myśli Bohdana Kistiakowskiego, ze zwróceniem uwagi zarówno na naukę polską, jak i rosyjską, ukraińską oraz zachodnią. Wskazany został także ogólny stan refleksji nad rosyjską i ukraińską myślą polityczną i prawną w Polsce.

W rozdziale I Kistiakowski został przedstawiony także jako postać, co oznacza przede wszystkim przytoczenie jego biografii. Wskazuje się w niej na tło rodzinne Kistiakowskiego i jego młodzińcze otoczenie. Następnie opisuje się krótki okres działalności politycznej oraz narodowej, zakończony licznymi aresztowaniami oraz wyrzuceniem z kilku uczelni na terenie Rosji. Następnie opisuje się jego życie w Niemczech i studia pod okiem Georga Simmela, które doprowadziły do zmiany poglądów Kistiakowskiego: z marksizmu przeszedł on na pozycje neokantyzmu badeńskiego.

Rozdział II poświęcony został teoretykom, którzy mieli największy wpływ na myśl Bohdana Kistiakowskiego – jego inspiracjom ideowym. W rozdziale tym oddany został klimat intelektualny epoki, pokazany stan badań na temat państwa i prawa, a także najważniejsze tematy, które rozpatrywane były w Rosji i do których Kistiakowski się odnosił

Inspiracje ideowe zostaną pokazane w podziale na narodowość badaczy (Ukraińcy, Niemcy, Rosjanie i Polacy) oraz uszeregowane w sposób quasi-chronologiczny, tj. w zależności od tego, kiedy Kistiakowski zapoznał się prawdopodobnie z pracami danych autorów.

W rozdziale III opisana została refleksja Bohdana Kistiakowskiego na temat prawa. W tej części pracy opisano poglądy Kistiakowskiego na kryzys nauk społecznych oraz kryzys jurysprudencki. Przede wszystkim jednak opisano podstawy jego metodologii badań w naukach społecznych (naukowy idealizm) oraz krytyka istniejących w jego czasach, głównych podejść do prawa (analityczno-dogmatyczne, socjologiczne, pozytywistyczne i

normatywne). Ponadto, w rozdziale III opisane zostały rozważania Kistiakowskiego dotyczące niezwykle ważnego dla niego tematu: świadomości prawnej oraz sposobów propagowania prawa wśród rosyjskiego społeczeństwa. Kistiakowski uważał, że prawo powinno odpowiadać świadomości prawnej, tj. sferze duchowej społeczeństwa. Właśnie brak takiej świadomości uważał za przyczynę porażki budowy w Rosji państwa prawnego. Uważał za konieczne budowę takiej świadomości, za co odpowiedzialna miała być rosyjska inteligencja.

W rozdziale IV, dotyczącym nauki o państwie, opisana została metodologia badań państwa zaproponowana przez Kistiakowskiego oraz porównano ją z metodologią nauk prawnych: była ona w istocie przedłużeniem metodologii nauk prawnych.

Wskazano także na sposób, w jaki Kistiakowski definiował najważniejsze z punktu widzenia nauki o państwie pojęcia: konstytucji, państwa, państwa prawa, władzy. Wykazano, iż wbrew opinii części rosyjskiej i ukraińskiej nauki, Kistiakowski odróżniał państwo prawne od państwa konstytucyjnego. Państwo prawne było według niego w pełni rozwiniętą formą tego drugiego.

Rozdział V poświęcony został kwestiom ideologicznym a także stanowisku Kistiakowskiego względem bieżących zagadnień politycznych. Wskazane w nim zostały poglądy Kistiakowskiego na socjalizm, naród, sprawę ukraińską, sprawę polską czy status Wielkiego Księstwa Finlandii.

Rozważania dokonane zostały przy wykorzystaniu metod interdyscyplinarnych. Przede wszystkim, szeroko została wykorzystana metodologia nauk historyczno-prawnych. Chodzi tu zarówno o metodę biograficzną, jak i historyczno-porównawczą. Wykorzystane zostały także metody filozoficzno-prawne, co jest konieczne w zakresie analizy metodologii Bohdana Kistiakowskiego oraz niektórych jego poglądów na kryzys nauki. Nie oznacza to zupełnej rezygnacji z metody analizy prawnodogmatycznej tam, gdzie to możliwe, np. w przypadku omawiania ustawy o obywatelstwie jego autorstwa.

Wskazana powyżej analiza pozwoliła na weryfikację głównych tez pracy. Weryfikacja ta została pokazana we wnioskach.

- 1) W kontekście dorobku Bohdana Kistiakowskiego mówić można o istnieniu myśli dot. państwa i prawa ale jeszcze nie doktrynie: w kontekście prawa jego poglądy nie osiągnęły wystarczającego poziomu spójności oraz szczegółowości. Odnosnie

państwa, można mówić o takiej szczegółowości, jednak brakuje odpowiedniej akceptacji koncepcji Kistiakowskiego.

- 2) Zweryfikowano pozytywnie tezę, iż jego koncepcja ogólnej nauki prawa nie jest koncepcją skończoną.
- 3) Koncepcja państwa Bohdana Kistiakowskiego zainspirowana była myślą niemiecką, jednak stanowiła oryginalny, autorski projekt.
- 4) Poglądy Kistiakowskiego dotyczące metodologii nauki o państwie są przedłużeniem jego poglądów na metodologię nauki o prawie i również państwo zaleca on badać za pomocą metody pluralistycznej, chociaż przy uwzględnieniu także innych metod badań (np. historycznej i politycznej).
- 5) Jego myśl dotyczącą państwa i prawa należy rozpatrywać w kontekście zapewnienia odpowiednich warunków do rozwoju kultury ukraińskiej oraz zapewnienia przedstawicielom tego narodu jak najlepszych warunków życia zarówno w sferze ekonomicznej jak i duchowej.
- 6) Refleksja Kistiakowskiego na temat socjalizmu była odbiciem i przedłużeniem jego poglądów na wolność jednostki oraz chęci odpowiedniego zabezpieczenia praw człowieka. Kistiakowskiego wciąż można nazywać liberałem, jednak w rosyjskim znaczeniu tego słowa.
- 7) Bohdan Kistiakowski nie dał rady w pełni wykorzystać swojej metodologii nauk w ramach swojej pracy naukowej ze względu na przedwczesną śmierć.

1 Maciej Jędrzejch